

Івасюк О.М.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОЕЗІЇ В ПРОЗІ М.КОЦЮБІНСЬКОГО ІЗ ЦИКЛУ „3 ГЛИБИНИ”

М.Коцюбинський належав до тих письменників, які створили високохудожні зразки поезії у прозі в українській літературі. Протягом 1903-1904 рр. він написав чотири ліричні твори під загальною назвою „3 глибини”: „Хмари”, „Утома”, „Самотній”, „Сон”, в яких розкрив своє бачення значення мистецтва та художнього освоєння дійсності. Письменник майстерно моделює різні настрої та уявлення ліричного героя. Цілковито має рацію дослідник творчості М.Коцюбинського П.Колесник, який вважає, що „кожна із прозових мініатюр має свій „сюжет”, який повернутий вглиб складного психологічного процесу, що проходить на рівні високого емоційного напруження” [3, с.208].

На наш погляд, поезії в прозі „Хмари” притаманний полемічний характер і може розглядатися як своєрідний монолог щодо ідейного змісту ліричної мініатюри французького поета Шарля Бодлера „Іноземець”, написаній у 1862 році. Його ліричний герой погано почуває себе, бо не знає ні батька, ні матері, ні сестри, ні брата. Не знає навіть, де його батьківщина. У житті він любить лише хмари, які линуть понад землю. Він позбавлений любові до людей, його неясні устремління не виявляються в дії. При зіставленні та типологічному аналізі поезій у прозі М.Коцюбинського і Ш.Бодлера складається враження, що український письменник звертається до автора „Іноземця” зі словами: „Поете, я не дивуюсь, що ти любиш хмари. Але я співчуваю тобі, коли з тужливою заздрістю стежиш за хмарою, що тоне, розпливається і гине в блакитній пустелі” [4, с.177]. У цьому зверненні вбачається прихований докір за закоханість у невиразну хмарку, яка щезає в синяві, оскільки це веде до зайвого розчулення та втрати оптимізму. Для ліричного героя твору М.Коцюбинського близька та хмара, яка є душею поета – неспокійна, вона вся „насичена вогнем, вся палаюча великим і праведним гнівом” [4, с.178]. „Справжній поет завжди відчуває невтомне шукання і невдоволення досягнутим, активно відгукується на всі болі й радості землі, прагне вперед” [2, с.116].

Якщо душа поета перебуває в постійній тривозі, пошуках і постійному незадоволенні, то цьому є причина. Письменник розкриває її в другій поезії в прозі „Утома”, де він стверджує, що не може бути таким, „як те мертво небо, як нежива земля, як вода, як рослина”. На небі хмари не залишають своїх слідів, земля не може утримати на собі темні тіні, вода „ламле всі лінії і фарби і творить своє”, у рослин „кожна брунька ховає в собі надію життя і дасть нові пагони” [4, с.178]. Душа поета, „вагітна всіма скорботами, темна од жалю до нещасної землі” („Хмари”), не може бути вільною від усього цього, вона повинна бути адекватною до реалій, і врешті тому ліричний герой відчуває втому. Цей твір складається із

двох частин, побудований за принципом строфи та антистрофи, насичений метафорами й наповнений елегійними інтонаціями. “Я маю жаль до неба...”, “Жаль маю до землі...”, “З жалем дивлюся на воду...”, “І маю жаль до осінньої рослини...” оскільки “попіл надій моїх нерухомою хмарою завис наді мною...” Ліричний герой, попри втому, що владарює в його виснаженій душі, все ж проводить думку, що потрібно попри все, ламаючи стереотипи, долаючи негаразди, творити власне, “своє”.

Проблему художника та його взаємовідносини із середовищем розкриває В. Стефаник у поезії в прозі „Моє слово”. Цей твір був написаний не для друку, а виник як послання до коханої жінки – Євгенії Калитовської, як своєрідна сповідь перед нею. У першому варіанті воно називалось „Confiteor” („Сповідь”). В. Стефаник говорить про необхідність чіткого бачення свого шляху в житті та творчості, оскільки він сам тривалий час не міг висловити своїх думок: „Мої слова невимовлені, мій плач недоплаканий, мій сміх недосміяний...” [6, с.41]. Його герой повертається у світ рідної матері та дитинства: „Буду свій світ різьбити, як камінь”. Він усвідомлює, що шлях до творчості та утвердження добра непростий, повен несподіванок, але „...крила гояться, і знов я лечу до сонця, до щастя”, а джерелом його сили та натхнення буде лише життя. Тут також варто згадати і поезію в прозі Ш.Бодлера „Confiteor de l'artiste” („Сповідь художника”), де захоплення величчю та силою природи переплетено із віталістичними мотивами краси життя.

Третя поезія в прозі М.Коцюбинського – “Самотній” є своєрідним доповненням до мініатюр “Хмари” та “Утома”, до того ж письменник відтворює інший аспект проблеми відношення письменника до дійсності, якої торкається в новелі “Цвіт яблуні”, де досліджено роздвоєння особистості: з одного боку, показаний дбайливий батько, який страждає від того, що в нього помирає єдина донька, а з іншого, письменник, який спостерігає уважно за всіма рухами батьківської душі, яка запам’ятовує все, що відбувається довкола – як матеріал для майбутнього твору. Для нього, художника, нічого в житті не може бути нецікавим, другорядним. У мініатюрі „Самотній” та ж проблема: оточуюча дійсність і письменник, який чує „співи; яких ніхто не чує: то співає моя душа”, вона „розкрита для чужого горя, як квітка для роси”. Ліричний герой знаходиться постійно серед людей, навколо нього все бурлить, „хвиля життя виходить з берегів, шумить і грає...”, а він, художник, покликаний вихваляти та висловувати всі прояви життя, почуває себе постійно самотнім. Ця самотність супроводжує його у всьому, як друге “я”. Таким чином, почуття самотності письменника можна розглядати як один із необхідних компонентів творчого натхнення.

У М.Коцюбинського художник буває самотнім не тому, що він уникає спілкування з людьми, а тому, що він несе в душі талант, який реалізується в праці, у постійному реагуванні на навколишнє середовище.

На автобіографічному матеріалі також побудовано твір “Сон”. У ньому письменник говорить про роздвоєність свого серця. Одна його половина – талант, а друга – майстерність. Але друга відсутня, і в пошуках її проходить життя художника. Буває, що й за все життя не досягнеш цього високого ідеалу – гармонії між талантом і художньою майстерністю.

„Талант художника – тільки половина його серця. Щоб жити в мистецькому творі, він повинен знайти другу половину серця – високу майстерність, зростися з нею, щоб було одне пульсуюче серце. Але часто на пошуки тієї другої половини втрачається все життя. І коли дві половини серця – талант і майстерність, знаходять одне одного, не вистачає вже фізичних сил, щоб зростися в одно серце. В цьому трагедія митця” [3, с.206].

Поезії у прозі М.Коцюбинського – це своєрідні медитації з глибоким підтекстом. Письменник будує їх від першої особи як ліричні монологи, часто використовуючи повтори: „Я впізнаю її”, „Я бачу її...”, „Я знаю її”, „Я розумію її”, „А ти самотній”, „Самотній! Самотній”, „Ха-ха! Ти все ж самотній!”, „А я...самотній!”. М.Коцюбинський далекий від зайвої деталізації, він цілком лаконічний, лапідарний.

М.Коцюбинський, як стверджував у своїх спогадах В.Сімович, був „...передусім той, яким ми, молоді, дуже захоплюємося – наш найбільший під теперішній час новеліст. Те, що нашому письменству він дав, хвилює і все хвилюватиме нашу молодь; ті тонкі, психологічні його образки – це перлини нашої літератури...” [5, с.154]. Сприйняття поезії у прозі було цілком відповідним талантові письменника й захоплено сприймалися сучасниками, оскільки нова літературна форма була наповнена цікавими психологічними ідеями.

1. Бодлер Ш. Малі поезії у прозі // Всесвіт. – 1981. - №6. – С.155-168.
2. Калениченко Н. М.Коцюбинський. – К., 1956. – 271 с.
3. Колесник П. М.Коцюбинський – художник слова. – К.: Наук.думка, 1964. – 536 с.
4. Коцюбинський М. З глибини // Твори: В 7 т. – К.: Наук.думка, 1974. – Т.2. – С.169-179.
5. Сімович В. Мої спогади про М.Коцюбинського // Музей М.Коцюбинського в Чернігові. Збірник 2. М.Коцюбинський і Західна Україна. - Чернігів, 1940. – С.152-158.
6. Стефанік В. Поезії в прозі // Повне зібрання творів: В 3 т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1952. – Т.2. – С.38-48.

Summary

This article highlights the problem of moral relating in the poem in prose of M.Kotsyubynkyj. The article contains the analysis of poetics sources of the poem in prose.

Стаття надійшла до редколегії 2.09.2004